

MPANGO WA HARAKATI - HATUA MAHUSUSI

KUTATHMINI

Kutathmini hali halisi ilivyo ni ya msingi kwa kila mpango wa harakati. Malengo yake ni:

- kutathmini uzito wa dharura, tishio la maradhi ya kuambukizana kwa jamii, na idadi ya watu ambao wako hatarini¹
- kufafanua hali ya mlipuko na kuamua hatua gani zichukuliwe

Kutathmini pia in muhimu kwa matayarisho ya kupata mwitiko wa kuridhisha. Taarifa zifuatazo zinahitajika na labda zinapatikana kutoka kwa viongozi wa serikali, mashirika ya misaada, na Mashirika ya Umoja wa Mataifa:

- maelezo kuhusu maafa (mgogoro kati ya wenyeji, vita, majanga ya mazingira) na labda mabadiliko yake baadaye
- maelezo ya kijiografia kuhusu maeneo yaliyoathirika (hali ya hewa, kama ipo kwenye upeo wa milima au siyo, kama maji yanapatikana)
- fursa ya kuingia kwenye eneo (hali ya barabara, hasa wakati wa masika, eneo la bandari, au kiwanja cha ndege, hali duni ya usalama)
- kiasi cha watu (idadi ya wenyeji, idadi ya wahamiaji/wakimbizi, mgawanyo kwa umri na jinsia, idadi ya watu wapya watakaofika na tarehe ya kufika (kwa wastani))

HATUA YA MAANDALIZI

Awamu ya maandalizi ni kipindi cha kuendeleza na kutekeleza hatua zote zinazohusiana na kinga na ufafanuzi wa mahitaji ili kupambana na mlipuko wa aina yoyote. Shughuli za hatua za maandalizi zitategemea kufuatana na matokeo ya kutathmini.

MWITIKIO

Mwitikio wa mlipuko ni utekelezaji wa shughuli zote zilivyopangwa. Kama mlipuko wa maradhi unatokea ghafula sana, labda hapatakuwa na muda wa awami ya hatua za maandalizi. Hata hivyo:

- Kutathmini hali halisi ni muhimu; data za mwanzo lazima zikusanywe haraka sana na zichanganuliwe kabla ya kumaliza kutathmini
- Mwitikio lazima uanzwe haraka; huenda mwitikio itabidi ubadilishwe kutokana na hali halisi inavyoendelea na pale ambapo ukusanyaji na uchanganuzi wa data ukishakamilika

¹ Idadi ya watu waliyomo hatarini kuambukizwa na maradhi ya kuhara, ikiwemo kipindupindu, kutokana na:

- Idadi ya watu walioambukizwa (=Attack rate (AR)) ya miaka iliyopita, kama inajulikana
- Idadi ya watu walioambukizwa (AR) ya 0.2% katika maeneo yenye maradhi
- Idadi ya watu walioambukizwa (AR) ya 0.6% katika maeneo yenye maradhi yenye hali mbaya ya usafi/udhibiti afya, kwenye $AR = (\text{jumla ya watu walioambukizwa}) / (\text{idadi ya watu}) \times 100$. Wakati wa hali ya dharura, idadi ya watu ambao wako hatarini lazima ikadiriwe kila mara.

---

*The Swahili version of this document has been supported by
the BILL & MELINDA GATES FOUNDATION.*

**Global Task Force on Cholera Control
World Health Organization
20 Avenue Appia • 1211 Geneva 27 • Switzerland
E-mail: cholera@who.int**

For more information, see the cholera web site : www.who.int/cholera

© World Health Organization 2008

All rights reserved. Publications of the World Health Organization can be obtained from WHO Press, World Health Organization, 20 Avenue Appia, 1211 Geneva 27, Switzerland (tel.: +41 22 791 3264; fax: +41 22 791 4857; e-mail: bookorders@who.int). Requests for permission to reproduce or translate WHO publications – whether for sale or for noncommercial distribution – should be addressed to WHO Press, at the above address (fax: +41 22 791 4806; e-mail: permissions@who.int).

The designations employed and the presentation of the material in this publication do not imply the expression of any opinion whatsoever on the part of the World Health Organization concerning the legal status of any country, territory, city or area or of its authorities, or concerning the delimitation of its frontiers or boundaries. Dotted lines on maps represent approximate border lines for which there may not yet be full agreement.

The mention of specific companies or of certain manufacturers' products does not imply that they are endorsed or recommended by the World Health Organization in preference to others of a similar nature that are not mentioned. Errors and omissions excepted, the names of proprietary products are distinguished by initial capital letters.

All reasonable precautions have been taken by the World Health Organization to verify the information contained in this publication. However, the published material is being distributed without warranty of any kind, either expressed or implied. The responsibility for the interpretation and use of the material lies with the reader. In no event shall the World Health Organization be liable for damages arising from its use.

This publication does not necessarily represent the decision or policies of the World Health Organization.

WHO/CDS/CPE/ZFK/2004.6

WHO • GLOBAL TASK FORCE ON CHOLERA CONTROL

Maradhi makali ya kuhara katika mazingira magumu ya dharura:

HATUA MAHUSUSI

Uamuzi wa hatua za
maandalizi na mwitikio

KUSUDI

Ukurasa huu umetungwa kusaidia:

- Kutambua hatua muhimu za kuzuia magonjwa ya kuhara wakati mgumu wa dharura
- Kutayarisha na kuongoza mwitikio wa mlipuko

TAT

Hali n
wana
kutok

Katik
yasab
udhik
Mago
vinyw

MU

KW

USI

KUZ

TATIZO

Hali ngumu ya dharura ni hali ambayo inaadhiri idadi kubwa ya watu ambao wanakabiliwa na vita au vurugu zingine, njaa, watu kuhamahama maeneo yao kutokana na vifo na uchafu kuongezeka.

Katika maeneo sugu ya maradhi, kila aina ya maafa (maafa ya asilia au maafa yasababishwayo na binadamu) ambayo inaathiri upatikanaji wa maji safi na usafi/ udhhibiti afya (sanitation), inaweza kusababisha milipuko ya magonjwa ya kuhara. Magonjwa haya husambazwa kwa njia ya maji machafu yenye kinyesi, au chakula/ vinywaji visicho salama. Kuna aina mbili za milipuko:

- Ugonjwa wa ghafila wa kuharisha maji maji na kwa kasi sana: **kipindupindu**
- Muharo mkali wa kuharisha damu: **Shigella dysentery**

MUHIMU NI

KWA UJUMLA

- Fuatilia maendeleo ya hali kwa makini ili mipango na vitendo viambatane au vikubaliane wakati wote.
- Tumia data ambazo zinakuongoza kuhusiana na kinga, hatua za maandalizi, na mwitiko.
- Onyo likitolewa mapema na hatua za maandalizi kwa milipuko zikichukuliwa, kuenea kwa kipindupindu na shigella inaweza kuzuilika.
- Wakati wa hali ngumu ya dharura, ni muhimu kuwa na ratiba nzuri kati ya viongozi na wahusika wa ngazi mbali mbali.
- Mfumo mzuri wa mawasiliano ni chombo muhimu kwa uangalizi.

USIMAMIZI WA UGONJWA

- Usimamizi mzuri unaweza kuokoa maisha.
- Maji ya chumvi (ORS) lazima ipatikane kwa urahisi katika zahanati za vijijini.
- Utumiaji mapema wa Maji ya chumvi (ORS) ni muhimu.

KUZUIA

- Tafuta na komesha chanzo cha maambukizi haraka iwezekanavyo.
- Imarisha utumiaji wa maji safi wakati wa milipuko.
- Ili kudumisha afya na kupunguza hatari za matokeo ya milipuko ya magonjwa ya kuhara kwenye kambi za wakimbizi, ugawaji wa maji safi na salama iwe hatua ya kwanza kabisa.
- Usafi wa mazingira huzuia kusambaa kwa maradhi ya kuhara.
- Tabia binafsi za usafi zitabadilika tu, ikiwa jamii nzima itashirikishwa.
- Kipike, kimenye, au kiache.
- Kuua viini vya maradhi na kufuata utaratibu maalum wa usafi ni muhimu kwenye mazishi.

1. Hatua mahususi zinazohusiana na vigezo vinavyoweza kusababisha maradhi ya kuharisha

1.1 Ukosefu wa maji

- Kwa kutumia elimu ya afya, himiza utumiaji wa maji safi na salama ya kunywa wakati wa milipuko.
- Kwenye kambi za wakimbizi, ugawaji wa maji safi na salama iwe hatua ya kwanza ili kuendeleza afya ya watu na kupunguza hatari ya milipuko ya maradhi ya kuhara
- Tafuta na komesha chanzo cha maambukizo haraka iwezekanavyo.

KUTATHMINI	CHANZO CHA TAARIFA	YANAYOHITAJIKA ANGALAU	HATUA YA MAANDALIZI	MWITIKIO
Kiasi na ubora wa maji	Watu wahusika, mashirika ya misaada yanayohusika	Si chini ya litia ishirini za maji safi na salama ya kunywa kwa mtu mmoja kwa siku	<ul style="list-style-type: none"> • Kwa kushirikiana na mamlaka ya maji, ongeza upatikanaji wa maji safi na salama kwa urahisi, angalau kwenye maeneo mahususi. 	<ul style="list-style-type: none"> • Wakati wa milipuko kwenye kambi za wakimbizi (eneo maalum) hakikisha: <ul style="list-style-type: none"> - angalau litia ishirini za maji kwa kila mtu kwa siku - uhifadhi bora wa maji nyumbani (kwenye vyombo vya kiplastiki na mdomo mdogo)
Chanzo cha maji:	Mamlaka ya maji, mashirika ya misaada, utembeleaji wa maeneo	Kisima chenye maji salama, ambapo maji chafu hayawezi kuingia (protected well)	<ul style="list-style-type: none"> • Ugavi wa maji mijini: <ul style="list-style-type: none"> - weka njia mpya za kupata maji safi na vyoona vifaa vya kuondosha maji machafu na takataka (sanitation facilities) kagua na boresha ubora wa maji safi ya kunywa • Vijijini: <ul style="list-style-type: none"> - ongeza idadi ya visima vyenye maji salama, ambapo maji machafu hayawezi kuingia (protected wells) - anzisha usafishaji wa maji visimani kwa kutumia chlorine 	<ul style="list-style-type: none"> • Kwenye hatua za kwanza na wakati hali ikiwa ni ngumu sana, tia chlorine kwenye vyanzo vya maji, na weka chlorine moja kwa moja ndani ya vyombo vya kuhifadhi maji • Wakati wa milipuko kwenye maeneo wazi (kwa mfano mjini, vijijini): <ul style="list-style-type: none"> - imarisha udhibiti wa kusafisha maji kwa kutumia chlorine kuanzia yanakotoka hadi kumfikia mtumiaji hakikisha usafishaji wa maji kwa kutumia chlorine nyumbani kwa watu (au angalau utumiaji wa maji yaliyochemshwa) - zidisha ukaguzi kuhusiana na uhifadhi bora wa maji safi
Uchafu wa maji	Utembeleaji wa maeneo, mashirika yanayotoa misaada, utembeleaji wa makaya hii	Vyoo vijengwe zaidi ya mita 30 kutoka chanzo cha maji; Watu wasijiisaidie karibu na vyanzo vya maji, vyombo vya kuhifadhi maji viwe vya kiplastiki (visive vya metali)	<ul style="list-style-type: none"> • Elemisha watu kuhusu matumizi ya chlorine nyumbani kwao. • Gawwa maji yaliyo safishwa na chlorine wakati wa milipuko. • Wafahamishie watu kuhusu umuhimu wa kusafisha vyombo vya kuhifadhi maji. 	<ul style="list-style-type: none"> • Maji yanaweza kusambazwa na magari/tenki hadi hapo visima vipya vitakapochimbwa
Uongezekaji ghafla wa idadi ya watu	Viongozi wa mitaa, mashirika yanayotoa misaada		<ul style="list-style-type: none"> • Tafuta (vyanzo vya) maji zaidi ili kuweza kukabiliana na uongezaji wa watu 	

1.2 Mazingira machafu

- Mazingira safi huzaia kusambaa kwa maradhi ya kuhara.

KUTATHMINI	CHANZO CHA TAARIFA	YANAYOHITAJIKA ANGALAU	HATUA YA MAANDALIZI	MWITIKIO
Vyoo havitumiwi (kwa sababu za kimila)	Wenyeji wa mahali Mamlaka ya serikali za mitaa		<ul style="list-style-type: none"> • Ongeza idadi ya nyenzo za kimila za utupaji wa vinyesi vya watu. • Jaribu kutafuta aina ya choo kinachokubalika kimila, na kinachofaa kwa aina ya udogo uliopo sehemu hii na ambacho ni cha bei nafuu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Mwanzo wa hali ngumu ya dharura, inawezekana kutenga maeneo maalum yatakyotumika kwa kujisaidia, lakini lazima vyoona vichimbwe haraka iwezekanavyo.
Ukosefu wa vyoo:	Utembeleaji wa mahali, maholiano na watu wanaoakaa mahali, mashirika ya misaada	Kwenye kambi za wakimbizi na wakati wa umati wa watu, angalau choo kimoja kwa watu ishirini		

1.3 Tabia za usafi wa mtu binafsi zisizoridhisha

wakimbozi na wakato wa umati wa watu, angalia choo kimoja kwa watu ishirini

wanaokaa mahali, mashirika ya misaada

gharama

gharama

gharama

gharama

1.3 Tabia za usafi wa mtu binafsi zisizoridhisha

- Tabia zanzohusiana na usafi wa mtu binafsi zinabadiika tu, kama jamii nzima itashirikishwa.

KUTATHMIMI

CHANZO CHA TAARIFA

YANAYOHITAJIKA ANGALAU

HATUA YA MAANDALIZI

MWITIKIO

Ukosefu wa maji

Utembeleaji wa maeneo; kagua sehemu zote ambapo maji yanaweza kupatikana

Endelea kuelemlisha wananchi kuhusu kipindupindu na maradhi mengine ya kuhara na njia za kuyazuia:

- endeleza tabia binafsi ya kiafya
- Tilia mkazo wa utumiaji wa sabuni au majivu kwa kunawa mikono, hasa baada ya haja kubwa
- tunga kanuni ndogondogo kuhusu kipindupindu na uzuiaji wa maradhi mengine ya kuhara, pia namna ya kuhudumia mgonjwa nyumbani
- Elimisha wafanyakazi wa sekta ya afya na wafanyakazi wengine wa serikali wanaohusika na utangazaji wa habari rasmi kuhusu kutoa na kusambaza elimu ya kuzuia kipindupindu.

Usafi wa mwili usioridhisha

mahojiano na wenyeji kwa sabuni kabla ya kutayarisha chakula na kula chakula

Endelea kuelemlisha wananchi kuhusu kipindupindu na maradhi mengine ya kuhara na njia za kuyazuia:

- endeleza tabia binafsi ya kiafya
- Tilia mkazo wa utumiaji wa sabuni au majivu kwa kunawa mikono, hasa baada ya haja kubwa
- tunga kanuni ndogondogo kuhusu kipindupindu na uzuiaji wa maradhi mengine ya kuhara, pia namna ya kuhudumia mgonjwa nyumbani
- Elimisha wafanyakazi wa sekta ya afya na wafanyakazi wengine wa serikali wanaohusika na utangazaji wa habari rasmi kuhusu kutoa na kusambaza elimu ya kuzuia kipindupindu.

Upungufu wa ujuzi wa hatari iliyoopo wakati wa kuhudumia wagonjwa wa kipindupindu na maradhi mengine ya kuhara

Mahojiano na wenyeji na wafanyakazi wa serikali wanaohusika na utangazaji wa taarifa wagonjwa au kushika vitu vyao

Endelea kuelemlisha wananchi kuhusu kipindupindu na maradhi mengine ya kuhara na njia za kuyazuia:

- endeleza tabia binafsi ya kiafya
- Tilia mkazo wa utumiaji wa sabuni au majivu kwa kunawa mikono, hasa baada ya haja kubwa
- tunga kanuni ndogondogo kuhusu kipindupindu na uzuiaji wa maradhi mengine ya kuhara, pia namna ya kuhudumia mgonjwa nyumbani
- Elimisha wafanyakazi wa sekta ya afya na wafanyakazi wengine wa serikali wanaohusika na utangazaji wa habari rasmi kuhusu kutoa na kusambaza elimu ya kuzuia kipindupindu.

1.4 Usafi wa vyakula usiotosheleza

- Kipike, kimenye, au kiache.

KUTATHMIMI

CHANZO CHA TAARIFA

YANAYOHITAJIKA ANGALAU

HATUA YA MAANDALIZI

MWITIKIO

Nyumbani:

- Desturi za matayarisho na uwekaji wa vyakula
- Vyombo vya kiasili vyenye chakula kibichi
- ukosefu wa usafi wakati wa kutayarisha chakula na wakati wa uhifadhi wa chakula

Wakati wa milipuko, kula chakula kilichopikwa kwa muda huo huo. Kama chakula kimevekwa kwa muda mfupi, kipashe moto (mpaka kichemke tena) kabla ya kula. Kula matunda yanayomenyeka

Imarisha elimu ya afya kuhusu:

- Kula chakula kilichopikwa tu wakati wa milipuko
- safisha mbogamboga kwa maji safi na salama (maji yaliyochemshwa au kutiliwa dawa)
- kula matunda ambayo yanamenyeka tu
- Hakikisha kwamba kuna ukaguzi bora na wa kutosha kwenye migahawa/mamalisho na sehemu nyingine panapouzwa vyakula.

Mfuatano wote wa chakula

Ukosefu wa usafi na usalama wa vyakula kwenye masoko na migahawani/mamalisho na vyakula vinavyouzwa

Utembeleaji wa maeneo, mamalika ya usafi na usalama wa vyakula

Imarisha elimu ya afya kuhusu:

- Kula chakula kilichopikwa tu wakati wa milipuko
- safisha mbogamboga kwa maji safi na salama (maji yaliyochemshwa au kutiliwa dawa)
- kula matunda ambayo yanamenyeka tu
- Hakikisha kwamba kuna ukaguzi bora na wa kutosha kwenye migahawa/mamalisho na sehemu nyingine panapouzwa vyakula.

1.5 Kuzika watu waliokufa kwa kipindupindu

- Kwenye mazishi ni muhimu kuua viini vya maradhi na kufuata utaratibu maalum wa usafi.

KUTATHMIMI

CHANZO CHA TAARIFA

YANAYOHITAJIKA ANGALAU

HATUA YA MAANDALIZI

MWITIKIO

Uwekaji maiti nyumbani: kwa muda gani? kwa hali gani?

Wenyeji mahojiano, mashirika ya misaada

Kama inawezekana mazishi lazima yafanyike masaa machache baada ya kifo maiti ihifadhiwe ndani ya mfuko wa plastiki ili kuzuia mambukizo na usambazaji wa vimelea vya bakteria viitwavyo Vibrio cholera

Arifu watu kuhusu hatari kubwa ya kuambukizwa wakati wakihudumia maiti na wakiwika nyumbani.

- Eleza tahadhari za lazima:
  - safisha maiti kwa kutumia chlorine 2% (mzimmo wa asilimia mbili)
  - jaza mdomo na mikundu wa maiti kwa pamba iliyorowekwa katika mzimmo wa chlorine
  - nawa mikono baada ya kuhudumia maiti au kushika

Hakikisha tahadhari zote zimeeleweka na kufuatwa kwa makini.

- Kama inawezekana mfunyakaizi wa afya wa kijiji, aliyepata mafunzo kabla, akague kama kanuni zote za uzuiaji zimefuatwa zuri na kutumiwa wakati wa mazishi na shughuli zingine zinazohusika.

Utaratibu wa mazishi: mahudhurio?

Wenyeji mahojiano

Ufuataji wa kanuni za afya kama zilivyoelewa

Arifu watu kuhusu hatari kubwa ya kuambukizwa wakati wakihudumia maiti na wakiwika nyumbani.

- Eleza tahadhari za lazima:
  - safisha maiti kwa kutumia chlorine 2% (mzimmo wa asilimia mbili)
  - jaza mdomo na mikundu wa maiti kwa pamba iliyorowekwa katika mzimmo wa chlorine
  - nawa mikono baada ya kuhudumia maiti au kushika

Hakikisha tahadhari zote zimeeleweka na kufuatwa kwa makini.

- Kama inawezekana mfunyakaizi wa afya wa kijiji, aliyepata mafunzo kabla, akague kama kanuni zote za uzuiaji zimefuatwa zuri na kutumiwa wakati wa mazishi na shughuli zingine zinazohusika.

1.5 Kuzika watu waliokufa kwa kipindupindu

- Kwenye mazishi ni muhimu kuwa viini vya maradhi na kufuata utaratibu maalum wa usafi.

KUTATHMINI	CHANZO CHA TAARIFA	YANAYOHITAJIKA ANGALAU	HATUA YA MAANDALIZI	MWITIKIO
Uwakaji maiti nyumbani: <ul style="list-style-type: none"> - kwa muda gani? - kwa hali gani? 	Wenyeji mahojiano, mashirika ya misaada	Kama inawezekana mazishi lazima yafanyike masaa machache baada ya kifo maiti ihifadhiwe ndani ya mfuko wa plastiki ili kuzuia mambukizo na usambazaji wa vimelea wa bakteria vitwavyo Vibrio cholera	<ul style="list-style-type: none"> Arifu watu kuhusu hatari kubwa ya kuambukizwa wakati wakihudumia maiti na wakiweka nyumbani. Eleza tahadhari za lazima: <ul style="list-style-type: none"> - safisha maiti kwa kutumia chlorine 2% (mzimuo wa asilimia mbili) - jaza mdomo na mkundu wa maiti kwa pamba iliyorowekwa katika mzimuo wa chlorine - nawa mikono baada ya kuhudumia maiti au kushika - safisha nguo za marehemu na nguo zake za kitandani kwa kuchemsha kwa dakika tano. Jaribu kufupisha utaratibu wa mazishi. Imarisha aina zote za kanuni za kiafya wakati wa matayarisho ya mazishi na utaratibu wake. Chagua na elimisha kikosi maalum cha mazishi, ili kuhakikisha kwamba utaratibu wa mazishi unatekelezwa inavyopaswa. 	<ul style="list-style-type: none"> Hakikisha tahadhari zote zimeeleweka na kufuata kwa makini. Kama inawezekana mfanyakazi wa afya wa kijiji, aliyepata mafunzo kabla, akague kama kanuni zote za uzuiaji zimefuatwa vizuri na kutumiwa wakati wa mazishi na shughuli zingine zinazohusika.
Utaratibu wa mazishi: <ul style="list-style-type: none"> - mahudhuri? - kanuni maalum? - maakuli ya kilioni? 	Wenyeji mahojiano	Ufuataji wa kanuni za afya kama ziliyozelezwa wakati wa hatua za maandalizi	<ul style="list-style-type: none"> Jaribu kufupisha utaratibu wa mazishi. Imarisha aina zote za kanuni za kiafya wakati wa matayarisho ya mazishi na utaratibu wake. Chagua na elimisha kikosi maalum cha mazishi, ili kuhakikisha kwamba utaratibu wa mazishi unatekelezwa inavyopaswa. 	

2. Hatua mahususi zinazohusiana na vigezo vingine vinavyoweza kusababisha maradhi ya kuharisha

2.1 Upungufu wa huduma za afya

KUTATHMINI	CHANZO CHA TAARIFA	YANAYOHITAJIKA ANGALAU	HATUA YA MAANDALIZI	MWITIKIO
Maradhi ya kuambukiza na mfumo wa uingalizi: <ul style="list-style-type: none"> - ukusanyaji wa data - uthibitisho wa maabara - uchanganuzi wa data - mwitikio/majibu ya walengwa (feedback) - mfumo wa kutoa tahadhari/onyo mapema 	Idara ya Afya na jamii kwenye ngazi mbalimbali (taifa, mkoa, wilaya), mashirika ya misaada	Idadi ya wagonjwa na vifo kwa wiki kufuatana na uthibitisho wa maabara	<ul style="list-style-type: none"> Imarisha mfumo wa uingalizi: <ul style="list-style-type: none"> - tumia njia zinazooleweka na sanifu kufanua hali ya mgonjwa - kuza na sanifisha taratibu za kukusanya na kuchanganua data, kwa ngazi zote (kimahali, siku za milipuko) - hakikisha kwamba ripoti za wiki zitolewe na data zote zichanganuliwe mara kwa mara - anzisha kusanifisha "aina ya uvumi" kwa watu ambao si wafanyakazi wa afya - elimisha wafanyakazi wa afya wa serikalini na wafanyakazi wa afya vijijini Kuhusu mfumo wa uingalizi na mfumo wa kutoa tahadhari/onyo mapema 	<ul style="list-style-type: none"> Anzisha mfumo wa kutoa tahadhari mapema: <ul style="list-style-type: none"> - sambaza fomu "aina ya uvumi" (fomu ya tahadhari, fomu ya onyo) - anzisha utambuaji wa wagonjwa wakati wa kutembelea nyumbani kwao kwenye kambi za wakimbizi - kama inawezekana anza kutoa taarifa kila siku - tuma kikosi cha ukaguzi ili kuthibitisha milipuko na kutambua chanzo cha maambukizi (majji, chakula) Fungua vituo maalum vya matibabu ya kipindupindu na vituo vinavyoshughulika ORS:
Umbali Msongamano wa wagonjwa kwenye vituo vya afya nyenzo	Wizara ya Afya Kutembelea vituo vyote vinavyohusiana na afya, taarifa ya ziara, taarifa kutoka milipuko iliyopita.	Kuweka vituo vya ORS Kuweka vituo vya matibabu vya kipindupindu	<ul style="list-style-type: none"> tambulisha maabara yanayotoa uthibitisho Usimamizi wa ugonjwa: <ul style="list-style-type: none"> - tambulisha mahali maalum ambapo panafaa kuweka vituo vya matibabu ya kipindupindu na vituo vya ORS. Ikiwa lazima angalia na endeleva upatikanaji wa maji na hali ya vyoo - tambua wafanyakazi wa afya wanaohusika na vituo vya matibabu ya kipindupindu au vituo vya ORS na uwafunze kuhusu usimamizi wa ugonjwa, kanuni za usafi 	<ul style="list-style-type: none"> hakikisha kuna ugavi wa kudumu wa maji safi na salama kwenye vituo vya matibabu ya kipindupindu na vituo vya ORS hakikisha kuna upatikanaji wa madawa na ugavi wa vifaa vipya kukiwa na upungufu, wakumbushe kuhusu usimamizi bora wa ugonjwa tilia mkazo kuhusiana na usafi na kuu viini vinavyosababisha maradhi kwa kutumia harakati zote kiafya (fikia hadi mashirika yanayo husika na uchanjaji, na ishauri, n.k)
Ukosefu wa wafanyakazi wenye ujuzi	Wizara ya Afya	Wafanyakazi watafuwa afya walipopata mafunzo maalum, kwa kila kituo cha matibabu ya kipindupindu, mfanyakazi mmoja wa afya aliyepata		

- uchanganuzi wa data
- mwitikio/majibu ya walengwa (feedback) mfumo wa kutoa tahadhari/onyo mapema

Nyenzo za Huduma za afya
 Vituo vichache vya afya
 Idadi ya vituo/idadi ya watu

Wizara ya Afya
 Kutembelea vituo vyote vya afya
 taarifa ya ziara, taarifa kutoka milipuko iliyopita.

Umbali
 Msongamano wa wagonjwa kwenye vituo vya afya nyenzo

Ukosefu wa wafanyakazi wenye ujuzi

Wizara ya Afya

Wafanyakazi watatu wa afya waliopata mafunzo maalum, kwa kila kituo cha matibabu ya kipindupindu, mfanyakazi mmoja wa afya aliyepata mafunzo maalum, kwa kila kituo cha ORS

Ukosefu wa madawa

Mahojiano na wafanyakazi, vitabu vya kuorodhesha madawa, vifaa na vile vilivyotolewa kwa msaada

Vifaa vya wakati wa dharura viweze kupatikana (angalia, ref. WHO/EMC/ DIS/97.4)

Uratibu duni wa shughuli

Mahojiano na washirika wakuu na mashirika yasiyo ya serikali (NGO)

Mikutano mara kwa mara wakati wa milipuko

- (kimahali, siku za milipuko)
- hakikisha kwamba ripoti za wiki zitolewe mara kwa mara
- na data zote zichanganuliwe mara kwa mara
- anzisha kusanihisha "aina ya uvumi" kwa watu ambao si wafanyakazi wa afya
- elimisha wafanyakazi wa afya wa serikalini na wafanyakazi wa afya vijijini kuhusu mfumo wa uangalizi na mfumo wa kutoa tahadhari/onyo mapema

tambuliisha maabara yanayotoa uthibitisho

Usimamizi wa ugonjwa:

- tambuliisha mahali maalum ambapo panafaa kuweka vituo vya matibabu ya kipindupindu na vituo vya ORS. Ikiwa lazima angalia na endeleva upatikanaji wa maji na hali ya vyoo
- tambua wafanyakazi wa afya wanahusika na vituo vya matibabu ya kipindupindu au vituo vya ORS na uwafunze kuhusu usimamizi wa ugonjwa, kanuni za usafi na njia muhimu za kuzuia maambukizi (pamoja na namna ya kusafisha maiti na kemikali ya kuzuia maambukizi)

Gawa vifaa vya dharura (ORS, Ringer Lactate, chlorine, kifaa cha kusafirisha sampuli, kemikali za maabara (reagents)).

Mfumo wa uangalizi na miongozo ya usimamizi wa ugonjwa. ukubaliane na hali halisi ya mahali.

Uratibu:

- unda kikosi maalumu kinachohusika na magonjwa sugu, husisha vikundi vyote maelezo, na idara za afya, maji, makaro, uamuzi, mashirika yasiyo ya serikali, Mashirika ya Umoja wa Mataifa
- kubaliana kuhusu kusanihisha mfumo wa uangalizi na usimamizi wa ugonjwa kuhudumia mgonjwa kuhakikisha ufuatilaji toa changamoto kuhusu uratibu wa kuhusisha sekta mbalimbali kuhusu kuzuia na kudhibiti ugonjwa, uunganishaji wa utaratibu uliopo
- Pangia kazi na mejukumu

Hakikisha kuna ugavi wa kudumu wa maji safi na salama kwenye vituo vya matibabu ya kipindupindu na vituo vya ORS

Hakikisha kuna upatikanaji wa madawa na ugavi wa vifaa vipya kukiwa na upungufu. wakumbushe kuhusu usimamizi bora wa ugonjwa

tilia mkazo kuhusiana na usafi na kuu vini vinavyosababisha maradhi kwa kutumia harakati zote kiafya (fikia hadi mashirika yanayo husika na uchanjaji, na ushauri, n.k)

gawa miongozo ya kitaifa kama inapatikana, au miongozo ya shirika la afya la ulimwengu.

Hakikisha ugawaji wa vifaa wakati wa milipuko na ongeza vifaa vipya vikipungua.

Hakikisha uratibu mzuri kati ya wahusika mbalimbali.

itisha mikutano kila mara ili kubadilishana au kufahamishana taarifa kuhusu uorodheshaji wa vifaa vya maradhi ambukizi, kupanga namna ya kuyakabili.

2.2 Vituo vya afya visivyofikika

KUTATHMINI	CHANZO CHA TAARIFA	YANAYOHITAJIKA ANGALAU	HATUA YA MAANDALIZI	MWITIKIO
Maafa ya asilia	Idadi ya wenyeji	Akiba ya vifaa vya dharura kwenye maeneo yaliyo hatari	Katika maeneo yaliyotengwa kwa vita, mafuriko, n.k. ni muhimu: <ul style="list-style-type: none"> - fundisha wafanyakazi wa afya wa vijijini na wafanyakazi wa wizara ya afya - gawa vifaa vya dharura - weka mfumo mzuri wa mawasiliano kuhusu uangalizi 	<ul style="list-style-type: none"> - Anzisha mfumo wa mawasiliano kutoa msaada na mwitikio wa walengwa. - Fuatilia milipuko unavyoenda kwa kutumia mfumo huu wa mawasiliano.
Si ya salama				